

Ni poznal besede nemogoče

Iz naših vrst je odšel Franc Kramar-partizan Šimen. Rodil se je v Želimljah kot enajsti otrok družine vaškega kovača.

Po očetovi smrti je moral za pastirja daleč na Hrvaško k sorodnikom. Zaradi mačehovskega ravnanja z njim in pa zaradi nepotešnega domotožja se je vrnil še ko je divjala prva svetovna vojna. Želja po osamosvojitvi in uveljavitvi pa je bila v mladem Kramarju tako močna, da je dokončal trgovsko šolo in se preizkušal v raznih poklicih, največkrat le za žepnino, tako hudi časi so bili takrat.

Z okupacijo domovine pa je tudi zanj nastopil čas, ko je lahko v dobro svojemu ljudstvu pokazal, kaj zmore. Takoj se je vključil v delo narodnoosvobodilne organizacije in svoj videz trgovca z avtomobili izkoristil sedaj kot partizan Šimen, da je prevažal iz Ljubljane orožje, strelivo in drug vojaški material, ki so ga nabrali aktivisti. Ko pa je dobila njegova »prevozniška« dejavnost že takšen obseg, da je bilo samo še pričakovati, kdaj pridejo ponj, je odšel z družino domov v Želimlje. Tu je bil kmalu razkrinkan in se je moral umakniti v ilegalo. Domači izdajalci se niso mogli bolj boleče znesti nad njim in se mu maščevati, kot da so mu zverinsko ubili ženo in mater štiritletnega fantička.

Skraja je Šimen vodil odporniško organizacijo za vasi pod Mokrcem, ko pa se je maja dvainštiridesetega osvobodeno partizansko ozemlje razširilo od Kolpe do same Ljubljane, je zbral okoli sebe mnogo borcev. Nastal je bataljon, ki je bil daleč naokoli največji in je štel prek tisoč mož. Ob poveljniku Sočanu, znanem učitelju Flajsu, je bil Šimen politični komisar.

Sedaj šele se je lahko Šimen povsem

razvil v vsej svoji ustvarjalni in tvorni domišljiji ter organizacijskih sposobnostih. Zavedal se je, da potrebuje ta osvobodeno ozemlje in obožena partizanska vojska tudi svoje gospodarstvo in urejeno zaledno življenje. Šimen je organiziral na območju Zapotoka pod Kureščkom oskrbovalno oporišče, ki mu v vsej okupirani Evropi ni bilo podobnega. Zrasle so delavnice vseh vrst – od puškarskih, krojaških, čevljarjskih, mizarjskih do ključavničarskih in kleparjskih. Skratka, vse so lahko naredili v njih, popravili ali kako drugače postorili, kar je bilo potrebno za vojsko in civiliste. Delali so z orodjem in stroji ter materialom, ki so ga na skrivaj prinesli ali pripeljali iz Ljubljane, ograjene z bodečo žico in zastražene s tisoči vojakov.

Tudi prava pravcata bolnišnica je delovala v Zapotoku. Vse točke tega enkratnega oporišča in stvaritve partizanske domiselnosti pa so bile povezane prek brezhibne telefonske zveze. Štab te Šimnove baze pa je bil povezan še s poveljstvi enot na položajih okoli Ljubljane blokirane od partizanov. Žal pa je velika poletna sovražnikova ofenziva zbrisala ta objekt, simbol iznajdljivosti, vztrajnosti ter organizacijskih sposobnosti naših ljudi.

Po končani poletni ognjeni ujmi je postal Šimen intendant na novo ustanovljene Šerčerjeve brigade. Kako nahraniti in oskrbeti z vsem potrebnim vojsko več kot tristotih, od že več kot dvemesečnega neprestanega bojevanja, maršev in pomanjkanja izčrpanih borcev? Vsa dežela je bila požgana, opustošena, izropana, vasi pa izpraznjene in skorajda brez ljudi. To bo že Šimen uredil! – je bil soglasen sklep in enotno mnenje v štabu brigade, kadar je bila zagata najhujša. In Šimen je to

uredil. Kako, to je vedal in znal samo on.

Belogardisti so bili v dolinskih vaseh in v onih blizu okupatorskih postojank vedno bolj glasni in so dvigali glave. Šimna so poslali iz brigade, da uredi zadeve in obvaruje narodnoosvobodilno organizacijo pred vdori in prihrani njenim sodelavcem in borcem še večje žrtve. Dolgo je opravljal dolžnost načelnika VOS za velikolaško okrožje. Šimen je kasneje prevzel intendanturo oficirske šole pri glavnem štabu, ko pa se je naša vojska vse bolj motorizirala, je prevzel vodstvo njenega tehnično-prometnega odseka, proti koncu vojne pa še oskrbo vojske in zaledja s hrano in vseh drugih dobrin iz oskrbovalnih baz v Dalmaciji. Vojaško suknjo je slekel kot šef prometa v štabu 4. armade.

Po vojni je zasnoval in postavil obrtniški obrat za izdelavo raznih lepotic in pripomočkov za telesno nego. Povezal se je že takrat kot pionir s tujimi partnerji, prevzel njihove že preizkušene licence in kmalu je na Lavrici pri Ljubljani zrasel industrijski Vedrog, ki se je kmalu uveljavil s svojo bogato izbiro in kakovostnimi izdelki po vsej Jugoslaviji. Šimen je postavil temelje enemu od vodilnih jugoslovanskih proizvajalcev lepotic in pripomočkov za nego telesa vseh vrst, ki nosi ime Ilirija-Vedrog.

V kratkih orisih ni moč zajeti vsega, kar je počel Šimen tudi po vojni. Do uspeha mu je pomagala prava partizanska iznajdljivost, ki ni poznala besede – nemogoče. Šimen pa ni bil samo uspešen gospodarstvenik, ampak tudi izredno duhovit ter družaben občan v vsakršni sredini, kjerkoli se je

Franc Kramar-Šimen

pojavil v urah oddiha in sproščenosti. Kako so omizja ali družčine z odprtimi usti in očmi ter ušesi poslušale in požirale v sočni dolenjščini njegove življenjske storije. In teh ni bilo malo.

Šimen je okoli sebe izžareval samo vedrino, pa tudi svojo srčno dobroto. Predvsem pa ni zapustil vnevar svojih bojnih prijateljev in tovarišev. Čeprav ne več dobrega zdravja je zagnano delal, da bi njegova Šerčerjeva brigada lahko čim bolj dostojno proslavila v obnovljenem taborišču na Mokrcu 40-letnico svoje ustanovitve. Žal v njenih vrstah ne bo več Šimna, bo pa krepko čutiti njegovo delo. Tudi v srcih šerčerjevcev bo ostal do zadnjega preživelega spomin nanj neizbrisen.

POGOVOR ČLANIC NOVINARSKEGA KROŽKA OŠ MAJDE VRHOVNIK Z LIDIJO ŠENTJURC

Nihče ni dvomil o zmagi

Sredi lepega zelenega vrta, ograjenega s kamnitim zidom, stoji prijazna bela hiša. Ko sva tistega deževnega dne stopili v preprosto kuhinjo, so naju sprejeli kot stari znanci. V topli sobi so naju čakali piškoti in sok. Posedli smo in pogovor je nenavadno hitro stekel.

»S politiko sem se pričela ukvarjati že kot študentka. Na srednjih šolah je takrat vladala vojaško-fašistična diktatura. Ztirali so nacionalne vrednote. Ljudstvo se je zavedalo, da se mora združiti. Mladi so bili večinoma brezposelni. Pojavljali se je fašizem.

Takrat smo v KP pričeli zbirati somišljenike med mladimi in starimi. Proti potujčevanju smo se borili s širjenjem napredne literature. Proti-fašistično gibanje se je pojavljalo v vseh organizacijah in društvih, kjer se je zbirala mladina. Vojna je bila vsak dan bližje in ljudstvo smo morali pripraviti na nevarnost. Pisali smo članke, ki so bili popolnoma miroljubni in so realno prikazovali stanje v Sloveniji. Zaradi teh člankov so me pri 22 letih zaprli.

Ob začetku vojne je poziv OF, naj se ljudstvo združi, padel na plodna tla. To je bila zasluga KP, ki je ljudi vsak dan znova vzpodbujala k združevanju. Pri tem je imela velike zasluge tudi mladina.

Ko smo leta 1941 pozvali ljudstvo k uporu, se je prva odzvala prav mladina. Sprva so višji osnovnošolci (13 – 14 let) trosili po tleh letake in pisali parole. Srednješolci (17 – 19 let) pa so širili napredno literaturo. Pričeli smo izdajati mladinski časopis Mlada Slovenija.

Po vsej okupirani Ljubljani smo 1. decembra 1941 organizirali protestne

akcije. Na primer ob točno določeni uri so na vseh šolah v vseh razredih učenci vstali in eno minuto molčali. Akcija je popolnoma uspela. Podobno smo med 6. in 7. uro spraznili vse ulice, tako da ni bilo nikjer nikogar, ob 7. uri pa so vsi, ki so lahko hodili, prišli na ulice.

8. februarja 1942 smo proslavili kulturni praznik. Vsak meščan je prinesel rožo k spomeniku Franceta Prešerna.

Take množične akcije so skoraj vse popolnoma uspeli.

Težja je bila organizacija borbenih akcij. Te so bile v glavnem usmerjene na uničevanje sredstev, na primer avtomobilov, tako da smo v bencin natresli sladkor, pa prekinjanje telegrafskih in telefonskih vodov in podobno.

V boju so nam veliko pomagali tudi ljudje iz okolice Ljubljane. Priskrbeli so nam hrano, ki je nismo mogli dobiti na karte. Sami smo ponarejali živilske karte in dokumente. Za to smo potrebovali zveze na vseh koncih. V vseh uradih, v bolnišnicah, v bankah (nekoč so s ponarejenim čekom dvignili ogromno vsoto denarja), na železnicah in sploh povsod, kjer se je le dalo.

Politično propagando smo širili po radiu OF, ki je oddajal eno uro na dan. Postajo smo pogosto selili, da je sovražnik ne bi odkril. Ljudi je bilo

potrebno vsak dan znova vzpodbujati, ker so iz vse Slovenije prihajale novice o strašnih mučenjih. Pri teh mučenjih je marsikdo izdal skrivnost, mnogo pa jih je molčalo do smrti. Kdor je spregovoril in so ga izpustili, je prišel pred posebno komisijo, ki ga je potem zaslišala in ugotovila, ali je provokator, ali pa govori resnico. Nema lokrat smo koga obsodili tudi na smrt.

To je ljudi plašilo in težko smo jim vedno znova dokazovali, da umrejo lahko tudi kot nevtralni ali celo kot izdajalci.

Delovala sem pod različnimi imeni, ker so me iskali. Imela sem veliko obveznosti in zato nisem mogla kar naenkrat zapustiti mesta. Poleg tega sem imela v Ljubljani tudi hčerko, ki je bila vedno pri drugih ljudeh. Najhujše zame je bilo, ko je ta pričela jokati, ko sem jo hotela vzeti v naročje in se me otepati, ker sem ji bila tuja in se me je bala.

Veliko sem se skrivala po bunkerjih. Ponekod nas je lahko prenočevalo osem do deset, druge pa je bilo prostora komaj za dva. Vhodi so bili dobro prikriti. Spominjam se bunkerja, ki je imel vhod pod straniščno školjko. Pod smo morali potisniti naprej in se po ozkem jašku spustiti v majhno luknjo. Drug primer pa je bil, ko si se moral po trebuhu plaziti skozi odtočne cevi. Da bi prikrili sled tudi pred psi, smo vhod zapolnili s čebulo in česnom.

Ko je bilo gibanje po Ljubljani zame že prenevarno, sem se morala umakniti v hosto k partizanom. To je bilo konec leta 1943.

Nekaj časa sem bila na bazi 20 v Kočevskem rogu, kjer je bil sedež CK. Tam smo organizirali volitve za kočevski zbor. V vsaki vasi smo širili politično propagando.

Bitk ne bom opisovala. Ko greš v bitko, nikoli ne misliš na to, ali boš ostal živ ali ne. To je samo naključje. Gledaš, kako okoli tebe padajo ljudje, s katerimi si delil slabe in težke

trenutke. Morda le en meter pred tabo, a takrat ne razmišljaš. Saj nam ni bilo vseeno, toda če bi razmišljali o tem, bi bilo še slabše.

Ko je kapitulirala Italija, vojne še ni bilo konec. To smo morali z vsakim dnem bolj dopovedovati ljudem. Obenem pa smo morali pričeti graditi novo Jugoslavijo. Vedeli smo, da s staro državno ureditvijo v Jugoslaviji ne bomo dosegli tega, kar si želimo.

Potem so me premestili na Primorsko kot poverjenika CK za novo Jugoslavijo. Tam je bilo ljudstvo mnogo bolj zavedno, saj je bilo pred vojno tudi najbolj zatirano. Ustanovili smo znanstveni inštitut, ki je imel nalogo, da pripravi gradiva za politike na mirovnih pogajanjih. Doseči smo morali, da nam vrnejo čim večji del ozemlja.

Zdaj se nismo več borili samo proti okupatorjem, temveč tudi za boljši jutri. Nihče več ni dvomil o zmagi. Za lepšo prihodnost pa smo morali ustanoviti novo vlado in spremeniti sistem.

Začeli smo obnavljati vse, kar je bilo porušeno med vojno. Spet nam je priskočila na pomoč mladina z delovnimi akcijami po vsej državi. V proizvodnji so šli v glavnem mladi ljudje. Pričeli smo misliti na šolanje mladih in tiskali smo nove učbenike. Širili smo kulturo. Vsak je delal to, kar je zmož, ne glede na to, ali mu je delo ustrezalo ali ne.

Pri gradnji nove Jugoslavije nas je med drugim motilo nezaupanje tistih, ki so v nas videli nevernike, ki naj bi uničili vse božje hrame. Težko jih je bilo prepričati, da stanje ni takšno, da nikomur ne prepovedujemo vere, niti je nikomur ne vsiljujemo.

Skratka, vojne nismo dobili samo s puško. Še enkrat poudarjam, da je imela tudi mladina ogromne zasluge za končno zmago.

MANJA VRENKO, 8 A
LUCIJA LESJAK, 8 A
OŠ MAJDE VRHOVNIK